

Субанов Бекжан Абдыжалилович
улук окутуучу
Жалал-Абад мамлекеттик университети

**БОЛОЧОК ЭКОНОМИСТТЕРДИ ОКУТУУ ПРОЦЕССИНДЕ ПРОГРАММАЛЫК
КАРАЖАТТАРДЫН ЖАНА МААЛЫМАТТЫК ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫН
КОЛДОНУЛУШУ**

Субанов Бекжан Абдыжалилович
старший преподаватель
Жалал-Абадский государственный университет

**ПРИМЕНЕНИЕ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ И ПРОГРАММНЫХ
СРЕДСТВ В УЧЕБНОМ ПРОЦЕССЕ БУДУЩИХ ЭКОНОМИСТОВ**

Subanov Bekjan Abdyjalilovich
senior lecturer
Jalal-Abad State University

**APPLICATION OF INFORMATION TECHNOLOGY AND SOFTWARE
IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF ECONOMISTS**

Аннотация: Бул макалада жогорку окуу жайларда болочок экономисттерди даярдоодо колдонулуучу кесиптик программалык каражаттар жана алардын түрлөрү каралган. Макалада “Бухгалтердик эсеп, талдоо жана аудит” адистигинин окуу планы боюнча ар кайсы курстардын маалыматтык технологияларды колдонуу бөлүгү талдоого алынды. Адистештирүү дисциплиналарын өзүнө камтыган окуу планынын бөлүгү жана тандоо боюнча курстар каралды, анткени так ошолор студенттердин кесиптик даярдыгында басымдарды коюуга мүмкүндүк берет. Компьютердик технологиялар жаатында макалада болочок экономисттерди заманбап кесиптик окутуу төмөнкү бөлүктөрдөн турарын көрсөттү. Окуу планынын “Microsoft Office киришүү” дисциплинасында “Microsoft Office 2010” колдонмо программасы бухгалтердик эсептин компьютердик системаларында колдонууга арналган. Бул багытты тандоо офистик сис-

темаларда маалыматтык технологиялардын кеңири колдонулуусу менен түшүндүрүлөт. Курстардын бөлүктөрү базалык жана атайын маалыматтык технологияларды кароо менен байланышкан, өзгөчө басым алардын комплекстүүлүгүнө жана Интернет тармагында иштөөсүнө жасалган. Ар кандай бухгалтердик программалардын, финансылык талдоонун, статистикалык эсептин программаларынын көптөгөн түрлөрү бар. Алардын ар биринин өз жакшы жактары жана кемчиликтери бар. Бул макалада бухгалтердик эсептин компьютердик системасынын жана финансылык пландаштыруунун системаларынын өнүгүүсү бир нече багыттарда жүрүп жаткандыгы көрсөтүлдү.

Аннотация: В этой статье рассматриваются профессиональные программные обеспечения и их типы в подготовке будущего экономиста в ВУЗе. При написании этой статьи проанализированы учебные планы специальностей «Бухгалтерский и

аудит» в части использования ИТ на разных курсах. Особенно нас интересовала та часть учебного плана, которая включала в себя дисциплины специализаций, а также курсов по выбору и факультативов, поскольку именно они, позволяют расставить акценты на профессиональной подготовке студентов. Текстовый процессор "Microsoft Office 2010" в дисциплине «Введение в Microsoft Office» по учебному плану посвящены для использования в компьютерных системах бухгалтерского учета. Выбор этого направления объясняется широким применением информационных технологий офисных системах. Разделы курсов связаны с рассмотрением базовых и специальных информационных технологий, особый акцент сделан на их комплексности и работе в сети Интернет. «Электронная таблица Microsoft Excel» посвящена углубленному изучению базовых информационных технологий электронных таблиц, которые часто используются в практической деятельности экономистов, бухгалтеров, финансистов. В настоящее время имеется большое количество различных бухгалтерских программ, программ финансового анализа, программ статистического учета. Все они имеют свои достоинства и свои недостатки. В этой статье показано развитие компьютерных систем бухгалтерского учета и систем финансового планирования в нескольких направлениях.

Annotation: This article deals with the professional software and their types in the preparation of the future economist at the university. In writing this article analyzed the curricula of specialties "Accounting and audit" in terms of the use of IT in various courses. We are particularly interested in the part of the curriculum, which included specialization subjects and elective courses and electives, as they allow to place the emphasis on the training of students. The word processor "Microsoft Office

2010" in the subject "Introduction to Microsoft Office» of the curriculum devoted for use in computer systems of accounting and accounting. The choice of this direction is due to the wide application information technology office systems. Course sections associated with the consideration of basic and special information technologies, special emphasis is placed on their complexes and work on the Internet. "Spreadsheet Microsoft Excel» is dedicated to in-depth study of basic information technology spreadsheet often used in practice economists accountant financiers. Currently, there are a large number of different accountants programs, programs of financial analysis, statistical programs. They all have their advantages and disadvantages. This article shows the development of computer systems of accounting and financial planning systems in several ways.

Түйүндүү түшүнүктөр: Программалык камсыздоо, маалыматтык системалар, компьютердик технологиялар, тексттик процессор, электрондук таблица.

Ключевые слова: Программное обеспечение, информационные системы, компьютерные технологии, текстовые процессоры, электронная таблица.

Keywords: Software, information systems, computer technology, word processing, spreadsheet.

Компьютердик техниканы өнүктүрүү жана адамзат ишмердүүлүгүнүн бардык чөйрөлөрүнө киргизүү процесси азыркы кезде өтө тез өнүгүп жаткан учур. Компьютердик техниканы колдонуу – маалыматты тез, жөндөмдүү жана туура алууга, сактоого, берүүгө, аны рационалдуу пайдаланууга алып келет. Буга билим берүүнү маалыматташтыруу процесси шарт түзөт, ал билим берүү мекемелерине маалыматтык каражаттарды, маалыматтык продукцияларды жана бул каражаттарга негизделген педагогикалык технологияларды киргизүүнү түшүндүрөт. Ке-

лечектеги экономисттерди даярдоо бардык жерде маалыматтык технологияларды пайдалануусуз мүмкүн эмес. Анын үстүнө жогорку окуу жайлардын окуу процессинде төмөнкүлөр колдонулат:

1. Окутулуп жаткан адистигинин өзгөчөлүктөрүнө ылайык келген адистештирилген программалык камсыздоо (ПК);

2. Жалпы багыттагы ПК;

3. Окуу процессинин өзүн уюштуруу үчүн программалык каражаттар.

Бул макалада ар кайсы курстарда маалыматтык технологияларды пайдалануу бөлүгүндө “Бухгалтердик эсеп, талдоо жана аудит” адистигинин окуу пландары талдоого алынды. Бизди өзгөчө адистештирүү дисциплиналарын өзүнө камтыган окуу планынын бөлүгү, ошондой эле тандоо боюнча курстар кызыктырды, анткени так ошолор студенттердин кесиптик даярдыгында басымдарды коюуга мүмкүндүк берет. Өзгөчө жогорку курстарда окула турган “Ms Office киришүү”, “Экономикадагы маалыматтык системалар”, “Эсепти компьютерлештирүү жана отчеттуулук” дисциплиналары кызыкчылыкты жаратты.

Дипломдуу адис, бакалавр – экономист, бухгалтердин даярдыгынын мазмунуна жана деңгээлине болгон мамлекеттик талаптарда анын кесиптик ишмердигинин ишканалардын, мекемелердин ж.б. активдери, милдеттенмелери, кирешелери жана чыгымдары жөнүндөгү маалыматтарды калыптандыруу жана пайдалануунун тыгыз байланышына басым жасалган. Бухгалтердин кесиптик ишмердигинде маалыматтык-аналитикалык функциялардын ролу олуттуу болот. Компьютердик чөйрөдө бухгалтердик эсепти жана экономикалык талдоону уюштуруу жана жүргүзүүдө экономикалык информатика жана компьютердик системалар жаатындагы билимдер зарыл болуп эсептелинет.

Компьютердик технологиялар жаатында биздин изилдөөлөр болочок экономисттерди

заманбап кесиптик окутуу төмөнкү бөлүктөрдөн турарын көрсөттү:

Окуу планынын “Microsoft Office киришүү” дисциплинасында “Microsoft Office 2010” колдонмо программасы бухгалтердик эсептин компьютердик системаларында колдонууга арналган. Бул багытты тандоо офистик системаларда маалыматтык технологиялардын кеңири колдонулуусу менен түшүндүрүлөт. Курстардын бөлүктөрү базалык жана атайын маалыматтык технологияларды кароо менен байланышкан, өзгөчө басым алардын комплекстүүлүгүнө жана Интернет тармагында иштөөсүнө жасалган.

Окуу планында каралган дисциплиналардын “Microsoft Word” тексттик процессоруна арналган курстардын бөлүктөрүндө тексттик редактордо иштөөнүн негизги ыкмалары каралган: киргизүү, редактирлөө, документтерди форматтоо, бухгалтердик документтердин стилдерин жана шаблондорун түзүү, печаттоо.

“Microsoft Excel” электрондук таблицасы экономисттердин практикалык ишмердигинде өтө көп колдонула турган электрондук таблицалардын базалык маалыматтык технологияларын тереңдетип изилдөөгө арналган.

Бул электрондук таблицада маалыматтарды тандоонун атайын маалыматтык технологиялары практикалык мисалдарда, экономикалык эсептерди моделдөөнү, көп варианттуу эсептөөлөр үчүн сценарийлерди түзүүнү, оптимизациялык маселелерди чечүүнү, ишкананын бухгалтердик ишмердүүлүгүнө жараша программаларды түзүү ж.б. кошумча маалыматтарды талдоонун маалыматтык технологияларын көрсөтөт.

“Экономикадагы маалыматтык системалар” - “MS Access 2010” маалымат базаларын башкаруунун системасы” курсунун бир бөлүгү тиркемелерди (маселелерди, сурамдарды) жана маалыматтар базаларын долбоорлоонун негиздери, маалыматтардын реляциялык базаларынын (МБ) маалыматтык

технологиялары менен тааныштырат. Анда өз ара байланышкан маалыматтардын моделдеринин комплекси, пайдалануучулук интерфейсти түзүүнүн, маалыматтар базасынын объектилерин (таблицаларды, формаларды, отчетторду, сурамдарды, макросторду жана программалык модулдарды) даярдоонун негиздери каралат. Ошондой эле негизги каражаттардын кыймылын эсепке алуу боюнча МБны долбоорлоонун жана ишке ашыруунун мисалдары да келтирилет.

Бухгалтердик эсепти жүргүзүүдө маалыматтык технологияларынын өнүгүүсү акыркы жылдар ичинде улам жогорулаган темпте жүрүп жатат. Кайсы жерде болбосун экономист же бухгалтер компьютерде иштейт жана өзүнүн кесиптик ишмердигин ансыз элестете албайт. Өркүндөтүү жана эсептөө техникасынын муундарын алмаштыруу, жаңы операциялык системаларга өтүү, колдонмо программалардын версияларын жаңылатуу ж.б. заманбап компьютерлештирүүнүн мүнөздүү өзгөчөлүктөрү болуп эсептелет. Азыркы учурда бардык жерлерде компьютердик тармактар (локалдык, регионалдык, глобалдык) киргизилип жатат, ага карата жалпы тармактык ресурстарга (маалыматтар базаларына, компьютерлерге, принтерлерге, факс-модемдерге ж.б.) аралыктан кирүү камсыз кылынган. Акыркы мезгилде пайдалануучулардын компьютердик квалификациясына болгон талаптар олуттуу жогорулады.

Мындай шарттарда татаалдыктын ар кандай класстарында компьютердик маалыматтык системаларды түзүү үчүн фундамент болуп эсептелген дал ошол базалык маалыматтык технологияларга пайдалануучуларды окутуу өзгөчө маанилүү. Базалык маалыматтык технологиялар катары “1С Ишкана” түрүндөгү бухгалтердик программалардын стандарттуу маалыматтык технологиялары, ошондой эле кеңири таралган Microsoft фирмасынын программалык продуктысынын

“офисттик” маалыматтык технологиялары чыгышат.

“Эсепти компьютерлештирүү жана отчеттуулук” курсу ишканалардын маалыматтык системаларын түзүүнүн жалпы маселелерине, компьютердик бухгалтердик эсепке, бухгалтердик эсепти автоматташтыруунун программалык каражаттарын талдоого арналган. Ишканалардын маалыматтык системалары бөлүгүндө төмөнкүлөр каралат:

- Компьютерлештирүүнүн объектисинин (ишкананын, уюмдун) жана башкаруу системасынын функционалдык структурасы, башкаруунун колдонулуп жаткан методунун жалпы мүнөздөмөсү. Бул мүнөздөмөлөр олуттуу даражада түзүлүп жаткан маалыматтык системалардын (МС) өзгөчөлүктөрүн аныкташат, маалыматтар базасында (МБ) камтылган курамына, структурасына, маалыматка, маалыматты топтоонун, иштетүүнүн, сактоонун жана берүүнүн колдонулуп жаткан технологиясына таасир берет;

- Ишкананын маалыматтык системасынын (МС) жалпы мүнөздөмөсү, МСнын негизги компоненттеринин курамы жана касиеттери: маалымат, маалыматтык технологиялар, уюштуруу бирдиктери, ишкананын типтүү МО функционалдык структурасы;

Ушул эле дисциплиналарда бухгалтердик эсепти компьютерлештирүүнүн негизги багыттары аныкталган, программалык продуктылардын классификациясы келтирилген, бухгалтердик программалардын класстарынын эң мүнөздүү белгилери каралган:

- Чарбалык операциялардын журналын жүргүзүү жана бухгалтердик отчетторду түзүү;
- Инструменталдык (аспаптык) БЭКС;
- Кичи ишканалар үчүн интеграцияланган бухгалтерия;
- Орто жана ири ишканалар үчүн комплекстүү бухгалтердик эсеп;

- Корпоративдик маалыматтык системалардын курамындагы бухгалтериялык системалар;

- Финансылык талдоонун жана бизнес пландаштыруунун компьютердик системалары.

Адатка айланып калган тажатма бухгалтердик ишти жеңилдетүү үчүн акыркы жылдардын ичинде көптөгөн программалар жазылды. Адегенде алардын көпчүлүгү MS DOS чөйрөсүндө түзүлүп, бул операциялык система менен шартталган кемчиликтерден кур калбаган болсо да, бул программалар айлык-маянаны ийгиликтүү эсептеп, эсептешүү баракчаларын басып чыгарып, жүгүртүү ведомостторун түзүп баштагандыгын моюнга албай коюуга болбойт.

Азыркы мезгилде ар кандай бухгалтердик программалардын, финансылык талдоонун, статистикалык эсептин программаларынын көптөгөн түрлөрү бар. Алардын ар биринин өз жакшы жактары жана кемчиликтери бар. Эсептин спецификалык түрлөрү үчүн көбүрөөк мүмкүнчүлүктөрдү берүүчү программалар демейде деталдар менен ашыкча жүктөлгөндүгүнүн себебинен утулуп калышат. Башка программалар иштөөдө жөнөкөйрөөк жана жеткиликтүүрөөк, бирок иштөө мезгилинде кайсы бир функциялары жетишсиз болуп калышы ыктымал. Көпчүлүк учурда программалык камсыздоону тандоо чечүүнү талап кылуучу концерттүү маселелерден көз каранды болот. Ар бир адис төлөм документтерин, кириш-чыгыш кассалык ордерлерди толтурат, бирок товарлардын жана материалдардын киришине жана кыймылына эсеп жүргүзүү, эсеп-фактураларды жазуу жана сатып алуулардын жана сатуулардын китебин жүргүзүү талап кылынган өндүрүштүк ишканаланын бухгалтериясы бул функциялар ашыкча болуп кала турган мамлекеттик мекеменин бухгалтериясынан олуттуу түрдө айырмаланат.

Бардык бухгалтердик программалардын негизи бирдей: алардын баары бухгалтердик эсепте колдонулуучу экилик жазуунун принцибинде түзүлгөн. Бухгалтерияны мындай жүргүзүүнүн башаттары XV кылымда (1445-1517) жашаган италиялык кечил-математик Лука Пачолиге таандык. Бухгалтериянын милдеттүү элементтери болуп баланс, эсептер жана экилик жазуу эсептелет. Ушул эле элементтер дагы бухгалтердик программаларда да колдонулат.

Мына ошентип, бухгалтердик эсептин компьютердик системасынын жана финансылык пландаштыруунун системаларынын өнүгүүсү бир нече багыттарда жүрүп жатат.

Биринчи кезекте, бул – эсептик функциялардын жана чечиле турган бухгалтердик маселелердин курамынын мындан аркы өнүгүүсү, компьютердик бухгалтердик эсептин (анын ичинде эл аралык деңгээлдеги эсеп системасынын) моделдеринин өнүгүүсү.

Экинчиден, акыркы пайдалануучунун интерфейси өркүндөтүлөт; бухгалтердик эсептин компьютердик системасынын туруктуулугу жана корголушу жогорулайт. Бардык эле инструментарийлер сыяктуу, бухгалтердик эсептин компьютердик системасы “ыңгайлуу”, пайдаланууда технологиялуу болушу керек.

Үчүнчүдөн, бухгалтердик эсептин компьютердик системалары башкаруунун объектисинин спецификасына улам көбүрөөк ылайыкташып жатат, ошондуктан, көрүнүп тургандай, алардын төмөнкү класстарга мындан аркы таралып кетиши орун алат:

- Бухгалтердик эсептин корпоративдик системалары,
- Орто ишканаланын масштабынын эсебинин бухгалтердик системалары,
- Кичи бизнестин ишканаларынын эсебинин бухгалтердик системалары.

Адабияттар:

1. Субанов Б.А. Известия ВУЗов, 2014 №1, Бишкек, с.164-167
2. Чеверева С.А. Формирование информационной культуры экономиста – менеджера АПК как дидактическая задача/ С.А. Чеверева // Информатика и образование. - 2007. - № 1. - С. 112-114.
3. Бабаев Д.Б., Субанов Б.А., Вестник КГУ им. Арабаева, 2012, №5, Бишкек стр.210-216

*Рецензент: д.п.н., профессор
Калдыбаев Салидин Кадыркулович*